

Rattenbestrijding op de veehouderij

► Wat mag wel en wat mag niet?

Sara Burt

Universitair docent,
Institute for Risk
Assessment Science
– Divisie Veterinaire
Volksgezondheid
(IRAS-VPH), Faculteit
Diergeneeskunde

Ratten zijn al eeuwen geassocieerd met ziekte en tegelijkertijd bekend om hun vindingrijkheid en slimheid. Het speelse karakter maakt de rat bij sommigen geliefd als huisdier. In de Nederlandse natuur komen de bruine rat (*Rattus norvegicus*), zwarte rat (*Rattus rattus*), muskusrat (*Onychomys leucogaster*) en beverrat (*Myocastor coypus*) voor. De bruine rat komt overal in Nederland voor; de zwarte rat lijkt vanuit het zuiden en Amsterdamse havengebied steeds verder het land in te trekken. Bruine en zwarte ratten zijn onder de Flora- en Faunawet uitgesloten van bescherming en mogen door iedereen bestreden worden; de woelrat en muskusrat worden onder bepaalde condities ook bestreden omdat ze met het graven van holen dijken en andere infrastructuur verzwakken. Informatie over welke ziekten door de rat worden verspreid wordt gepresenteerd in het RIVM rapport 'Staat van Zoonosen 2013'. In dit artikel wordt beschreven hoe veehouders en andere diereneigenaren effectief ratten kunnen weren en bestrijden in en om hun bedrijf.

Ratten op de veehouderij
Op bedrijven waar dieren worden gehouden voor de voedselproductie zijn, gezien

hun capaciteit voor schade en ziekteoverdracht, ratten altijd ongewenst. Volgens diverse wetten en regelingen (bijv. IKB, KKM, regelingen van productschappen etc.) is het voor veehouders doorgaans *verplicht* om ratten te weren en bestrijden op het bedrijf.

Recente wijzigingen in de wet- en regelgeving over rattenbestrijding hebben beperkingen gebracht op het gebruik van chemische middelen voor de bestrijding van ratten (rodenticiden). De motivatie hiervoor is een vermindering van de kans op doorvergiftiging van niet-doel dieren, o.a. zangvogels en raptors (stootvogels).

- Vanaf januari 2015 mogen plaagdierbestrijders geen rodenticiden buiten gebouwen meer toepassen tenzij ze volgens de principes van *integrale plaagdierbeheersing*

(*integrated pest management*, IPM) werken. Veehouders die ratten buiten de stal willen bestrijden, dienen dit te melden bij de Inspectiedienst Industrie, Leefomgeving en Transport (ILT).

- Vanaf juli 2015 mogen veehouders niet meer op basis van een z.g. 'spuitlicentie' rodenticiden toepassen om ratten te bestrijden op het eigen bedrijf. Een extra bijscholing, toetsing en licentie is nodig, te herhalen iedere 5 jaar.

'Integrale' aanpak van plaagdierbeheersing
De meest effectieve en duurzame manier om plaagdieren te bestrijden is om een integraal aanpak te gebruiken, het zogeheten *integrated pest management* (IPM). In grote lijnen bestaat dat uit de volgende elementen.

Uiteraard is het het beste om al bij het ontwikkelen van

Foto 1. Ratten knagen aan de onderkant van staldeuren

Rattenbestrijding op de veehouderij

► Wat mag wel en wat mag niet?

een nieuwe stal rekening te houden met het weren van allerlei ongedierte door op de **integriteit van het stalgebouw** te letten. Zijn de verbindingen tussen wand en dak voldoende dicht? Zijn de fundamenten diep genoeg om niet ondergraven te worden (>75 cm)? Is het mogelijk om binnendringen van ongedierte via ramen (horren) en deuren (lintgordijn, borstelstrips) te voorkomen? Bij gebruik van al wat oudere gebouwen en stallen, is het zaak om alsnog na te gaan of alle gaatjes in de buitenmuur/dak en andere mogelijke ingangen voor plaagdieren zijn gedicht. De **omgeving van de stal** is ook relevant: het verwijderen van struikgewas of klimplanten tegen de gevel vermindert de kans op binnendringen van

knaagdieren. Het storten van grind tegen de gevel (>30 cm diepte voorkomt ondergraven, ook door konijnen) en buitenverlichting (op een sensor) helpen ook om ongewenste gasten op afstand te houden.

Het stapelen van hout of pallets tegen de gevel moet ook vermeden worden, zeker vlak naast de ingang naar de stal.

Vervolgens moet de **hygiëne in en om het bedrijf** zo beheerst worden dat er zo weinig mogelijk nestel-, schuil-, eet- en drinkgelegenheid is voor ongewenste dieren. Dat vergt continue oplettendheid en opruimen van gemorste voer, kapotte verpakkingen, repareren van lekkages, etc.

Als een stalgebouw in gebruik wordt genomen, is het zaak om de situatie **continu te monitoren** en bij het eerste teken van een plaag in actie te komen. Mocht er een plaag ontstaan, moet worden uitgezocht **welk species is/zijn aanwezig en met hoeveel**. Betreft het soms een beschermde diersoort? Welke bestrijdingsmethode is meest effectief? Als het aantal dieren boven een 'acceptabel' aantal is, moet worden overgegaan naar bestrijding (verdelging).

Bestrijden kan met biologische, fysische of chemische middelen. Biologische middelen zijn uitstekend voor bijv. vliegenbestrijding in de pluimveestal met behulp van sluipwespen. Fysische middelen zijn o.a. elektrische

---

"Als een stalgebouw in gebruik wordt genomen, is het zaak om de situatie continu te monitoren en bij het eerste teken van een plaag in actie te komen."

	<i>Fysische verdelgingsmethoden: bijv. klemmen</i>	<i>Chemische verdelging: rodenticiden</i>
<i>Voordelen</i>	Mag door veehouder zonder licentie worden gebruikt.	Lokaaskisten hoeven niet dagelijks te worden ververs.
<i>Nadelen</i>	Klemmen moeten dagelijks worden gecheckt en geleegd. Kan handig zijn om meerdere klemmen naast elkaar te plaatsen (als 1 vol is, doen de anderen het nog). Niet-doeldieren kunnen in de klem komen en worden gedood.	Veehouder heeft een licentie nodig. Ratten zijn 'neofob'; het kan 2 weken duren voordat ze lokaas opnemen. Niet-doeldieren zouden lokaas kunnen opnemen maar de receptuur is ontwikkeld om vooral ratten te lokken.

Tabel 1. Voor- en nadelen van fysische en chemische bestrijding van ratten.

Rattenbestrijding op de veehouderij

► Wat mag wel en wat mag niet?

MYTHE: Het is niet zo dat veehouders vanaf juli 2015 geen ratten mogen bestrijding op hun eigen bedrijf. Ze mogen vanaf die datum nog steeds ratten vangen met klemmen en, als ze een licentie behalen van het bureau Erkenningen, mogen ze per periode van 5 jaar rodenticiden in/om hun bedrijf blijven toepassen.

vliegendoders, vliegenpapieren en klemmen voor knaagdieren. N.B. het gebruik van lijmvallen voor het vangen van knaagdieren is verboden (Besluit Beheer en Schadebestrijding). Als er gekozen wordt voor het toepassen van chemische bestrijdingsmiddelen (rodenticiden), dienen die volgens het **wettelijke gebruiksvoorschrift** te worden toepast. Dit is te lezen op de verpakking en kan worden opgezocht op de website van het College voor de Toelating van Gewasbeschermingsmiddelen en Biociden (Ctgb.nl; klik op 'Raadpleeg hier het toelatingsregister'). Chemische verdelgsmiddelen dienen *altijd* in een overdekte kistje aangeboden worden om opname door niet-doeldieren tegen te gaan en in voldoende aantal aanwezig te zijn (voor ratten ca. 1 per 10m wand en meer in drukbezochte plaatsten). Gedode ratten kunnen in een plastic zak in het bedrijfsafval worden afgevoerd.

Vanaf dit jaar mogen rodenticiden dus niet buiten gebouwen worden toegepast tenzij de gebruiker zich heeft aangemeld als zijnde werkend volgens IPM principes. Het gebruik van klemmen buiten gebouwen is nog wel toegestaan; daarbij is het wel belangrijk dat de klemmen in een van boven

afgesloten container worden geplaatst om het doden van niet-doel dieren (bijv. kleine vogels, wezels etc.) zo veel mogelijk te voorkomen. Na een bestrijdingscampagne is het zaak om de situatie te blijven monitoren; eventueel moet de aanpak worden bijgesteld.

De Nederlandse Vereniging voor Plaagdiermanagement Bedrijven (NVPB) heeft een **handboek** opgesteld voor het beheersen van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen. Dit handboek is recentelijk goedgekeurd door het Ctgb en de ILT en is sinds kort beschikbaar op www.nvpb.org. Voor de varkenssector zijn de belangrijkste punten in principe gedekt door de voorschriften over ongediertebestrijding in de IKB 'Voorschriften

varkenshouders' volledig op te volgen.

Nieuwe verdelgsmiddele technieken
Naast klemmen en rodenticiden komen steeds meer innovatieve middelen op de markt, bijvoorbeeld het vangen van ratten in een bak met alcohol en conserveringsmiddel. Het inzetten van knaagdierweringsapparaten op basis van ultrasoon geluid is echter nooit als effectief bewezen.

Verantwoordelijkheid van de veehouder
Kernelementen van de principes van integrale plaagdierbeheersing waar sowieso aan moet worden voldaan zijn de bouwkundige weringsmaatregelen en hygiënemaatregelen. Als een veehouder de taak van rattenbestrijding aan een specialistisch bedrijf

Foto 2. Uitwerpselen van een rat.

Rattenbestrijding op de veehouderij

► *Wat mag wel en wat mag niet?*

uitbestedt, is de veehouder medeverantwoordelijk voor hoe rodenticiden worden toegepast op het terrein. De specialist zal adviezen en actiepunten voor de veehouder doorgeven wanneer hygiëne- en weringsmaatregelen noodzakelijk zijn. Bij fouten in de toepassing van rodenticiden, bijvoorbeeld omdat actiepunten over hygiëne- en bouwkundige maatregelen niet zijn opgevolgd, kan de Inspectie ILT zowel bestrijdingsbedrijf als veehouder beboeten.

Samenvattend

De beste situatie denkbaar is dat veehouders voldoende hygiëne- en weringsmaatregelen nemen en pro-actief werken zodat overlast van plaagdieren

wordt voorkomen. Mocht desondanks een plaag ontstaan, is het noodzakelijk om snel, adequaat en op deskundige wijze te reageren - met of zonder gebruik van rodenticiden - of een specialistisch bedrijf in te schakelen. ■

Meer informatie

- Informatie over toegelaten rodenticiden: www.ctgb.nl
 - IKB voorschriften voor varkenshouders: <http://www.ikbvarken.nl/Documents/Voorschriften-en-Interpretatie-doc-IKB-Varken-Vark.aspx>
 - NVPB handboek beheersing van rattenpopulaties om gebouwen en voedselopslagplaatsen, versie 1.0, 17 april 2015: <http://www.nvpb.org/>

nvpb.org/media/NVPB.org/Documenten/20150417-Handboek-beheersing-rattenpopulaties-buiten-gebouwen-Versie-1-0.pdf
 - Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT): http://www.ilent.nl/onderwerpen/leefomgeving/risicovolle_stoffen/biociden/achtergrond/specifieke_biocideninformatie/dierplaagbeheersing/
 - Staat van Zoonosen 2013, RIVM: http://www.rivm.nl/Documenten_en_publicaties/Wetenschappelijk/Rapporten/2014/december/Staat_van_zo%C3%BB6nosen_2013
 - Website voor aanmelden van rattenoverlast aan brancheorganisatie NVPB: <http://www.nvpb.org/Meldpunt-rattenoverlast> ■

Op www.Ctgb.nl is informatie te vinden over alle groepen biociden, o.a.

- Rodenticiden (tegen knaagdieren)
  - Insecticiden, acariciden en producten tegen andere geleedpotigen
  - Insectwerende en lokstoffen
  - Biociden voor veterinaire hygiënedoeleinden (=ontsmettingsmiddelen)
- Ontsmettingsmiddelen voor gebruik in de sector voeding en diervoeders

MYTHE: Een kat inzetten om knaagdieren te bestrijden lijkt soms effect te hebben, maar... De ratten blijven buiten bereik van de kat en zijn daarom slechts uit het zicht